

ОБЩЕСТВЕНИ НАГЛАСИ КЪМ ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ

Алексей Пампоров, Институт "Отворено общество" - София

Изследването на социалните нагласи към организираната престъпност се проведе под формата на основен блок въпроси, включени в omnibusно изследване на общественото мнение "OpenBus - 2", реализирано от изследователски екип на Институт "Отворено общество" – София в периода 26 май – 15 юни 2008 г. Изследването е осъществено на базата на регионално стратифицирана, национално представителна извадка, която позволява да се правят анализи не само на национално, но и на регионално ниво по отношение на шестте района на планиране (NUTS-2). По метода на анкетиране "лице-в лице" в дома на респондентите, в извадката са обхванати 1144 лица над 18 години, разпределени в 232 гнезда. Стохастичната грешка на изследването е $\pm 2,9\%$.

Основни характеристики на респондентите в извадката

Пол		Населено място	
Мъже	45,4%	Столица	14,4%
Жени	55,6%	Областен град	35,5%
		Друг град	23,3%
		Село	26,7%
Възраст		Район за планиране	
18- 30г.	16,9%	Северозападен	12,5%
31- 45г.	27,4%	Северен централен	12,7%
46- 60г.	27,0%	Североизточен	14,2%
Над 60г.	28,7%	Югозападен	25,3%
		Южен централен	21,0%
		Югоизточен	14,3%
Образование			
Висше	32,1%		
Средно	46,6%		
Основно и по-ниско от основно	21,2%		

Етническа принадлежност		Религиозна принадлежност	
Българска	86,2%	Източно православие	79,0%
Турска	8,6%	Католицизъм	1,0%
Ромска	4,1%	Протестантство	0,8%
Друга	1,2%	Ислям	12,9%
		Друга	0,4%
		Нямам такава	6,0%

Въпросът за субективното преживяване на социалната сигурност като част от качеството на живота в дадена страна е все по-актуален през последните няколко години в изследванията на общественото мнение. За да провери доколко изследваните лица спонтанно разпознават организираната престъпност като фактор за повишената социална несигурност, екипът на ИОО включи въпрос с изброени негативни социални явления, сред които бе изброена и тя. Оценката на изследваните лица се базира на т.нар. форсирана скала на Ликерт – т.е. предложени са им два възможни позитивни отговора и два възможни негативни отговора, без възможност да се отговори неутрално. По този начин се избягва възможността, лицата, които не могат да преценят, да отговорят “нито добре – нито зле”, което би изкривило набраната информация. За да бъде регистриран този случай е предвиден отговор “не мога да преценя”.

Разпределението на относителните дялове от респонденти, отговорили на въпроса: “В каква степен следните социални явления биха Ви накарали да се чувствате несигурен?” (фиг.1), открояват два важни факта от социално-психологическа гледна точка. От една страна “уличната престъпност” (кумулятивен процент 92%) се възприема като по-сериозен проблем за България, отколкото “организираната престъпност” (кумулятивен процент 88%). От друга страна и “уличната”, и “организираната” престъпност биват поставяни от анкетираните лица в началото на списъка с явления, които са ключови за усещането за несигурност.

Фиг. 1: В каква степен следните социални явления биха Ви накарали да се чувствате несигурен?

Различните сфери на дейност на организираната бяха поставени от изследователският екип в списък, от който изследваните лица трябваше да посочат до три от тях, които смятат, че представляват сериозен проблем конкретно за България. Казано с други думи, отново чрез подхода на спонтанното отговаряне, изследваните лица трябваше да открият най-проблемните за България социални явления, свързани с организираната престъпност. Анализът на данните (фиг.2) показва, че трафикът на наркотици през страната се възприема като изключително сериозен проблем. На практика в своеобразното "топ 5" на негативните социални явления, първото място бива заето от пренасянето и разпространението на наркотици (40,6%), а на четвърто място се намира употребата на наркотици (36,2%). Второто място е поделено между корупцията и умишлените убийства (и двете с 40%). Важно е да се отбележи, че относително челно място заемат прането на пари (33%), трафикът на хора (30,9%) и склоняването към проституция (29%). Любопитно е да се отбележи, че явленията, които

са част от своеобразната "потребителска" организирана престъпност, са спонтанно ранжирани в дъното на значимите социални проблеми. Макар, че в ежедневен план пряко засягат много повече хора и по тази си характеристика са сходни с уличната престъпност, търговията с алкохол и цигари без бандерол (6,2%), измамите с ДДС (9,1%), телефонните измами (9,2%), незаконния внос на стоки (10,1%), автокражбите (10,2%) и търговията с фалшиви търговски марки (10,8%) не са мислени от изследваните лица като чак толкова проблематични.

Фиг. 2: Кой от следните видове дейности смятате, че представляват сериозен проблем конкретно за България?

Всъщност, на пряко зададения въпрос, кои от изброените дейности са свързани с организираната престъпност, изследваните лица открояват в челните места (макар и в частично разместен ред) именно онези дейности, които са мислени като проблем на България (фиг.3). Казано иначе, дейностите, които според участниците в изследването са проблем за България очертават основния профил на

организираната престъпност у нас: трафик на наркотици (58%), умишлени убийства (36,8%), пране на пари (36,5%), трафик на хора (31,3%), корупция (29,5%).

Фиг. 3: Кои от тези дейности свързвате с организираната престъпност?

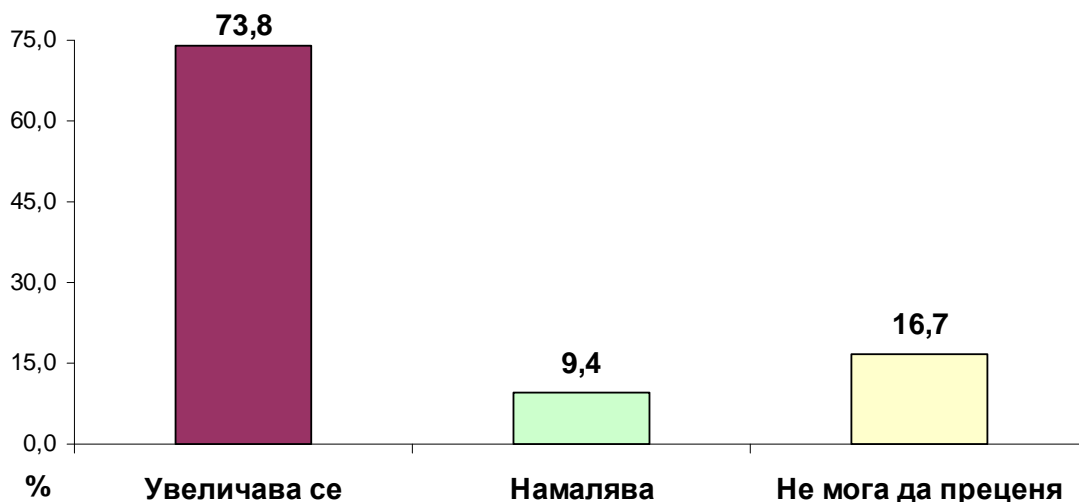
Във връзка с прането на пари и опитите на организираната престъпност да легализира своите източници на доход, през последните години се наблюдава навлизането на т.нар. "мръсни пари" в различни сфери на законен бизнес. Изследването на Институт "Отворено общество" не може да измери реалните мащаби на това навлизане и икономическите сектори, в които то се случва. В анкетната карта обаче бе включен въпрос, който цели да регистрира какви са социалните представи на гражданите, за това кои сектори са "мръсни" и в кои сектори организираната престъпност има най-голям интерес (фиг.4). Търговията с алкохол и цигари не бе поставена сред водещите дейности на организираната престъпност, когато става дума за несигурността на хората. Въпреки това, когато се зададе въпрос за легалния бизнес, в който организираната престъпност има най-голям

интерес, рязко се открояват три индустриални сектора, сред които търговията с алкохол и цигари убедително заема първо място с 50,3%, следвана от търговията с петролни продукти (47,9%) и хазартните игри (43,2%). Според изследваните лица, търговията с недвижими имоти (28,1%), производството на дървен материал (27,8%) и жилищното строителство (26,5%) са следващите сфери със значимо участие на организираната престъпност. Безспорно най-малко свързана с организираната престъпност е сферата на образованието (1,2%), производството на текстил и текстилни изделия (2,3%) и комуникации и далекосъобщения (2,6%).

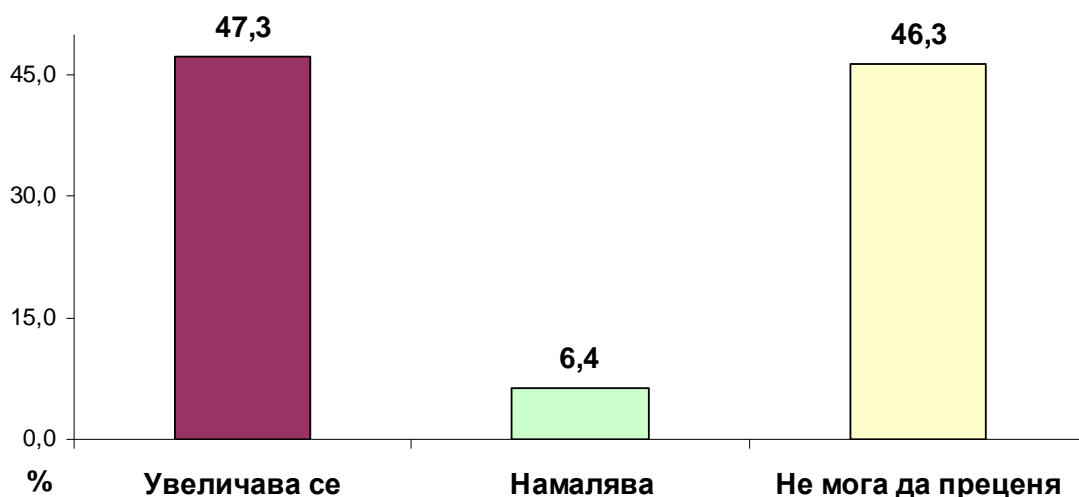

Фиг. 4: Сфери на законен бизнес, които са най-силно свързани с организираната престъпност в България

Субективното усещане на почти 2/3 от анкетираните лица е, че през последните години организираната престъпност в България значително се увеличава (фиг. 5). За разлика от това, позицията по отношение на организираната престъпност на Балканите е много по несигурна (фиг.6). На практика почти половината от анкетираните лица са заявили, че не могат да преценят дали организираната престъпност на полуострова се увеличава или намалява.

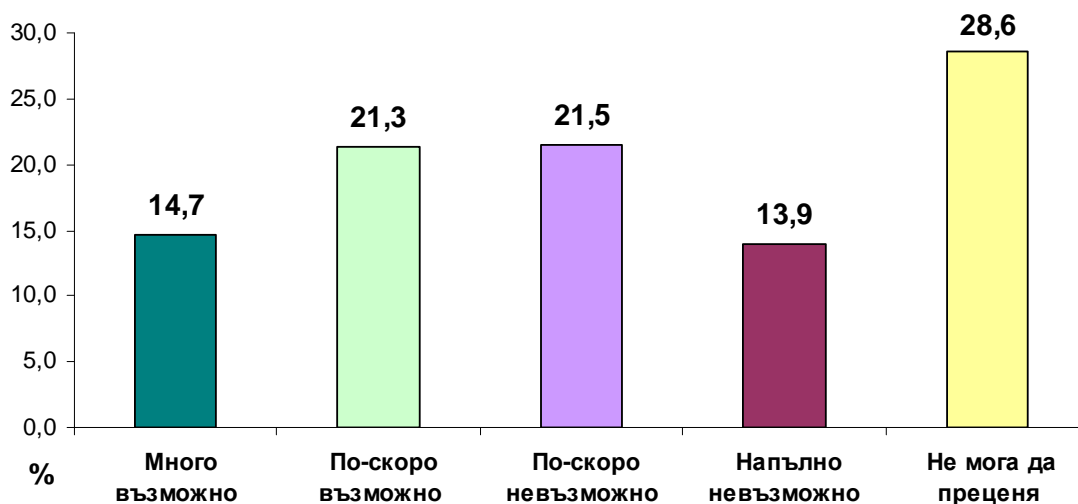

Фиг. 5: През последните две години организираната престъпност в България намалява ли или се увеличава?

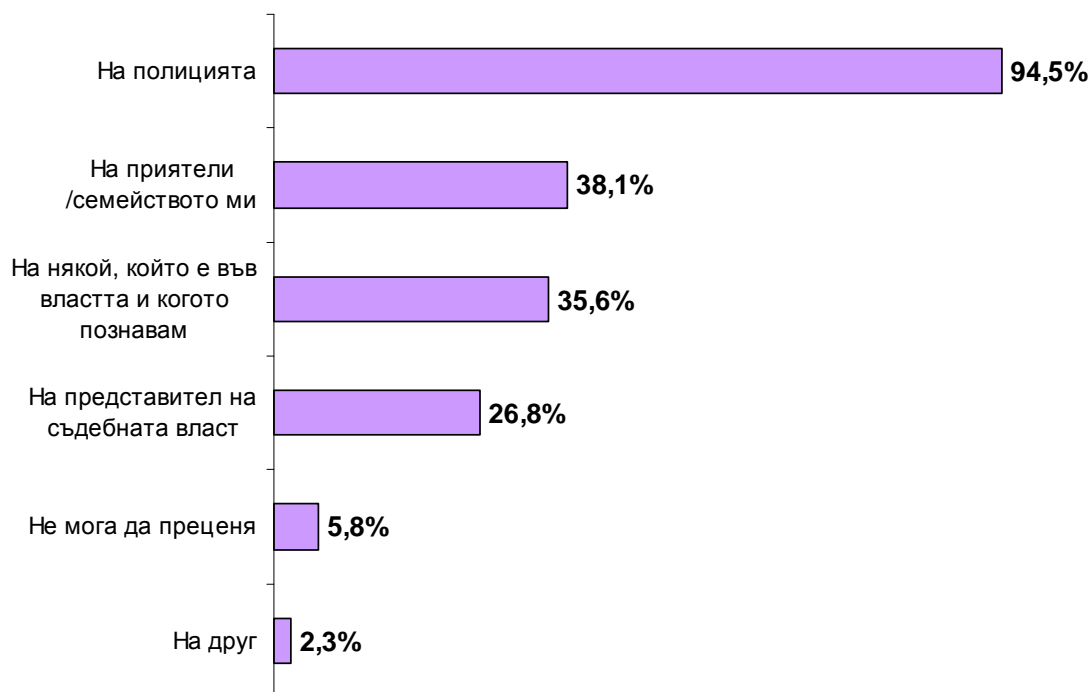
Фиг. 6: През последните две години организираната престъпност на Балканите намалява ли или се увеличава?

Гражданската позиция на изследваните лица към организираната престъпност е измерена през въпроса: "Ако станете свидетел или научите за дейности, свързани с организираната престъпност, доколко е възможно вие да разкриете тази информация?" (фиг. 7). Любопитно е да се проследи, че почти еднакви дялове от анкетираните са сходни да подадат сигнал, ако имат информация за организирана престъпна дейност (кумулятивен процент 36%) и да не подадат информация за подобна дейност (кумулятивен процент 35,4%).

Фиг. 7: Ако станете свидетел или научите за дейности, свързани с организираната престъпност, доколко е възможно вие да разкриете тази информация?

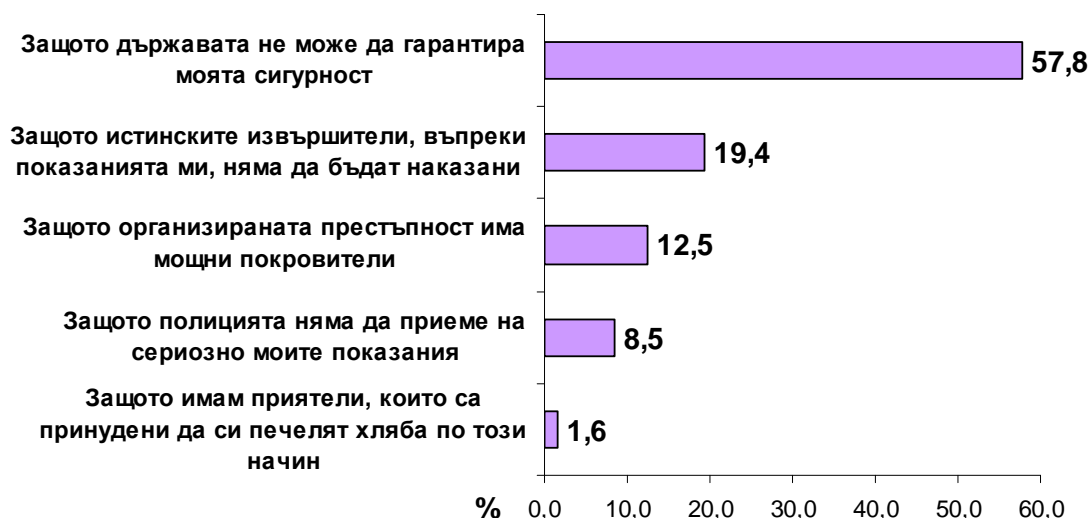
Като много положителен следва да бъде оценен фактът, че почти всички от анкетираните лица, които са отговорили, че е много възможно или по-скоро възможно да разкрият информация за организираната престъпност, са готови да направят това пред полицията (фиг. 8). В този случай доверието в съдебната власт изглежда значително по-ниско и едва една четвърт от отговорилите положително биха се обърнали към представител на съдебната власт.

Фиг. 8: На кого бихте разкрили информацията за организирана престъпна дейност?

Анализът на мотивацията да не се подава сигнал, въпреки наличието на информация за престъпна дейност (фиг.9), разкрива два интересни социални феномена. Първо, относителният дял на лицата, които считат, че държавата не може да гарантира тяхната сигурност несигурността на техните близки е значително висок (57,8%), което може да се приеме за добър индикатор за високото ниво на социална несигурност в страната. Вторият факт е, че 1,6% от лицата, които няма да подадат сигнал (т.е. 0,5% от всички анкетиранни) в момента имат информация за организирана престъпна дейност, но не биха я предоставили на компетентните органи, защото в нея участват лица от собственото им социално обкръжение.

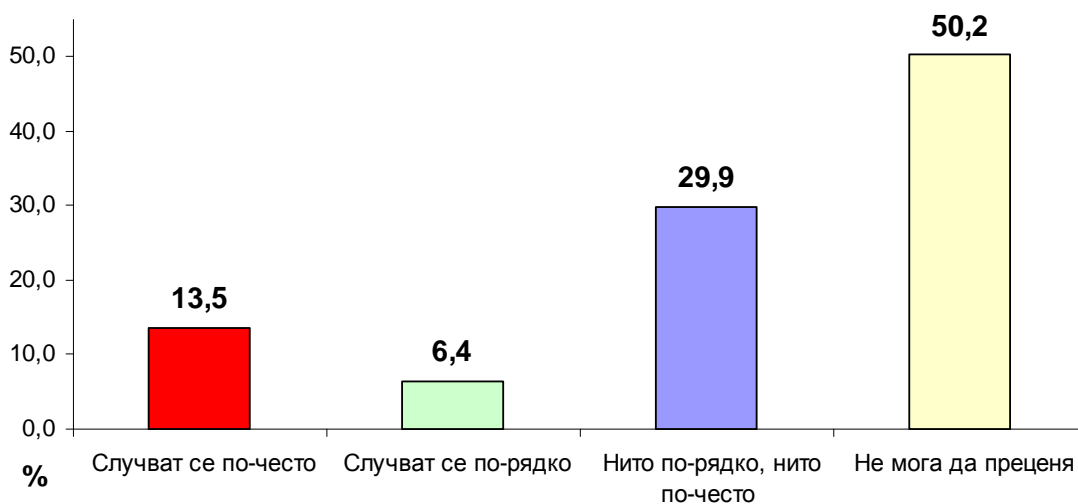
Фиг. 9: Причини да не се разкрива информация за организирана престъпна дейност

В периода януари 2007 – май 2008 г. приблизително 22,2% от анкетираните лица са станали жертва на престъпления (фиг. 10). Сред престъпленията водещо място заемат вандализмът и хулиганските прояви, следвани от кражби на продукция от производител и искането на подкуп от държавен служител. Макар и минимален, делът на лицата, които са станали жертва на незаконно отвличане (2,6% от жертвите на престъпления или 0,6% от всички анкетиранни лица) буди притеснение, щом може да бъде регистриран дори при относително малка извадка от населението.

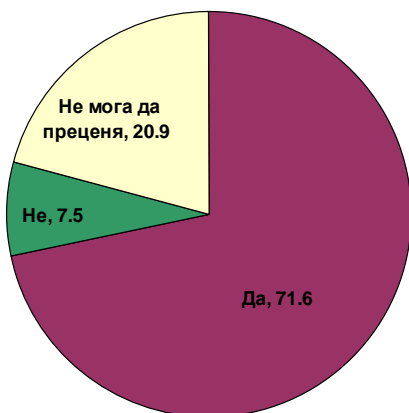
Фиг. 10: В периода януари 2007 – май 2008, срещу Вас или Вашето предприятие било ли е извършено някое от следните престъпления?

Два пъти повече анкетираните лица считат, че изброените по-горе престъпления се случват по-често днес, отколкото преди 2007 г. (фиг. 11). Тази представа може да се приеме като изключително негативен показател за субективното усещане за сигурност в момента.

Фиг. 11: В периода януари 2007 – май 2008, срещу Вас или Вашето предприятие било ли е извършено някое от следните престъпления?

Нещо повече, по-голямата част от анкетираните считат, че рекетът и изнудването в мафиотски стил представляват сериозна заплаха за развитието на бизнеса в България (фиг.12).

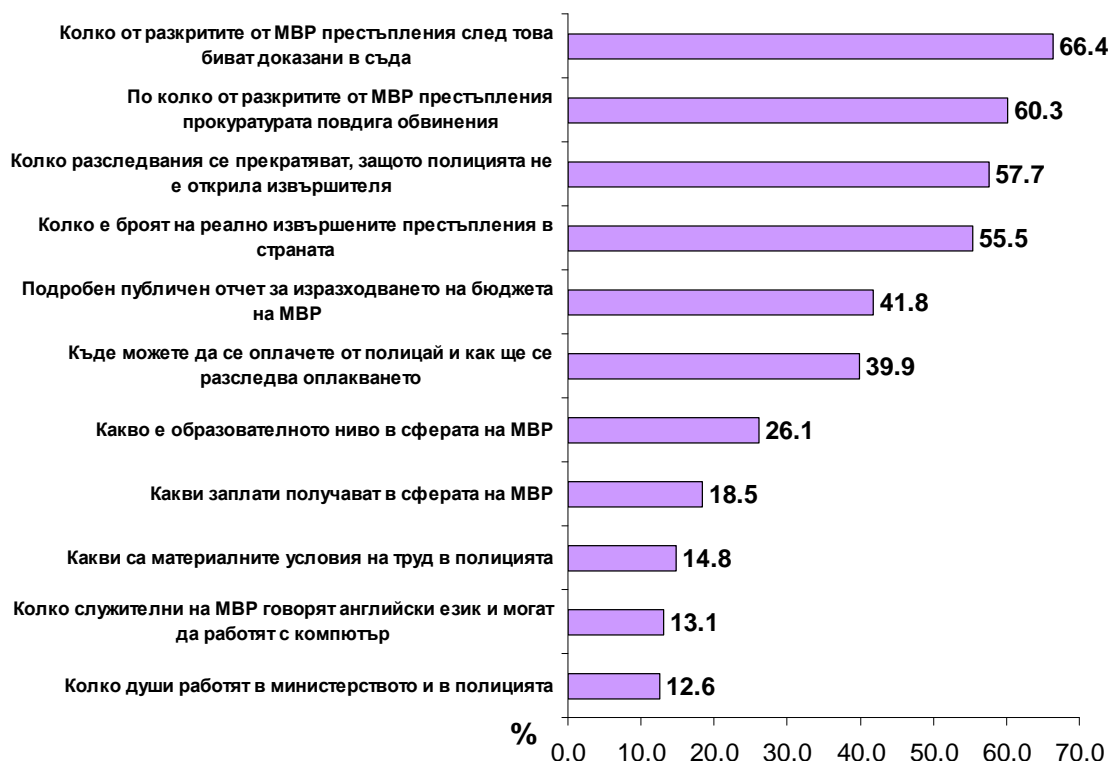
Фиг. 12: Рекетът и изнудването в мафиотски стил представлява ли сериозна заплаха за бизнеса в България днес?

Вероятно дори и организираната престъпност да не нараства и изнудването в мафиотски стил да намалява, това трудно ще повлияе обществените нагласи, тъй като МВР не прави своята работа публично достояние в достатъчна степен. Оценката за това е изключително показателна (фиг. 13) – почти половината от изследваните лица смятат, че МВР не предоставя достатъчно информация за своята дейност. Показателен и делът на отговорилите “не мога да преценя” – вероятно поради съществуващата неяснота кое може и кое не може да се изнася в публичното пространство.

Фиг. 13: Смятате ли, че МВР изнася публично достатъчно информация за своята дейност?

Основният публичен интерес е съсредоточен върху ефективността на полицейската работа (фиг. 14). Анкетираните лица биха искали да имат повече информация най-вече за броя на разкритите и доказани престъпления (66,4%), за броя на разкритите престъпления, по които прокуратурата е повдигнала обвинения (60,3%), както и за броя на прекратените разследвания, в случаите когато полицията не е открила извършителя (57,7%). Най-малък е интересът към ситуацията с кадрите в МВР: колко души работят в полицията (12,6%), колко служители на МВР знаят английски и могат да работят с компютър (13,1%) и какви са материалните условия на труд в МВР (14,8%).

Фиг. 14: Какво повече бихте искали да научите за работата на МВР?

С цел да се провери подкрепата на различни типове реформи в дейността на МВР, екипът на Институт "Отворено общество" включи разширен списък с възможни промени, касаещи кадрови, процедурни и материални подобрения, от които изследваните лица имаха право да изберат до три отговора (фиг 15). Изследването рязко откри

съществуването на нагласата, че МВР се нуждае от отдел за вътрешни разследвания, който да разследва случаите на корупция и връзки на служителите на МВР с организираната престъпност (60,3%).

Фиг. 15: Моля посочете три от изброените по-долу мерки за реформа в МВР, които бихте подкрепили:

Значително висок е делът и на лицата, които искат да се въведе задължителна проверка веднъж в годината с детектор на лъжата на всички полицаи, за да се види дали вземат подкупи или са свързани с организираната престъпност (35,5%). Най-малко подкрепа би срещала реформа в полицията, която поставя акцента върху уменията за работа с компютър (3,2%) и изучаването на английски език (4,2%).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ОБОБЩЕНИЯ

- наблюдава се високо ниво на социално несигурност, което се дължи на комбинацията от два фактора: от дена страна бедност и безработица, от друга страна – улична и организирана престъпност.
- Сериозен проблем за България са разпространението и употребата на наркотици, корупцията, умишлените убийства, прането на пари и трафикът на хора. Всички изброени дейности биват разпознавани като приоритет на организираната престъпност.
- Основните сфери, в които организираната престъпност се развива са търговията с алкохол и цигари, търговията с бензин и петролни продукти и хазартните игри.
- Образованието е сферата, в която най-малко се наблюдава организирана престъпност.
- Според изследваните лица организираната престъпност в България през последните години се увеличава. Въпреки това едва 1/3 от гражданите биха подали сигнал за извършено престъпление или за дейност на организираната престъпност.

- Основната част от лицата, не биха подали сигнал, защото смятат че държавата не може да гарантира тяхната сигурност. Макар и малка (0,5%) съществува група от лица, които не биха подали сигнал, защото организираната престъпност е дейност, с която се занимават техните приятели.
- Приблизително една пета от изследваните лица са станали жертва на престъпление – най-вече вандализъм и хулигански прояви – в периода януари 2007 - май 2008 г.
- По-голямата част от изследваните считат, че броят на престъпленията днес нараства и че рекетът и изнудването се превръщат в сериозна заплаха за развиването на бизнеса в България.
- Хората считат МВР за непрозрачна институция и биха искали да получават повече информация за ефективността на полицейската работа – доказани престъпления и повдигнати обвинения.
- Основната реформа, от която МВР се нуждае е създаването на отдел "Вътрешни разследвания", който да се концентрира върху случаите на корупция системата на МВР и върху връзките на служители на МВР с "оперативно интересни лица".